

Мацюк М. М.,
курсант факультету забезпечення
державної безпеки,
Київського інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

Науковий керівник:
Коломієць О.Л.,
старший викладач кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
факультету забезпечення державної
безпеки,
Київського інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

ЦІННОСТІ ЧЕСТІ, ОБОВ'ЯЗКУ ТА ГІДНОСТІ УСВІТЛІ ФІЛОСОФІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасний світ переживає період глибоких геополітичних трансформацій, коли збройні конфлікти набувають нового виміру, а війна виходить за межі суто військового протистояння. Вона стає багатовимірним явищем, де поряд із технічною та стратегічною перевагою вирішальне значення мають духовні чинники: моральні цінності, національна ідентичність, колективна воля до спротиву. У таких умовах особливого значення набувають категорії честі, обов'язку та гідності — не лише як етичні орієнтири окремої особистості, а як базові принципи, що визначають здатність суспільства вистояти в умовах екзистенційної загрози. Український досвід війни з Росією, яка триває з 2014 року та переросла у повномасштабне вторгнення 2022 року, підтверджує, що саме ці цінності стали духовним стрижнем спротиву, на якому тримається держава і суспільство.

Чесць традиційно розглядається у філософії як внутрішня моральна цінність, що визначає поведінку людини відповідно до принципів добра, справедливості та відповідальності. І. Кант трактував її як форму морального обов'язку перед самим собою — дію згідно з категоричним імперативом, який вимагає чинити так, щоб власна поведінка могла стати універсальним законом [1, с. 87]. Арістотель у «Нікомаховій етиці» розглядав честь як одну з вищих чеснот, пов'язану з доблестю, моральною досконалістю та визнанням суспільства [3, с. 112]. У контексті війни честь виходить за межі особистісної категорії і стає колективною моральною якістю. Вона проявляється у вірності присязі, незламності перед ворогом, дотриманні міжнародного гуманітарного права, у готовності нести відповідальність навіть у найскладніших умовах. Прикладом честі є оборона Маріуполя — захисники «Азовсталі»

продемонстрували вірність присязі, зберігши людяність і військову доблесть навіть у безвихідному становищі, що стало символом моральної переваги над агресором [6, с. 311].

Обов'язок, за Г. Гегелем, — це вільна воля, яка усвідомлює необхідність [2, с. 145]. У мирний час обов'язок може проявлятися у виконанні професійних функцій, участі в суспільному житті чи дотриманні законів. Проте у період війни він набуває екзистенціального значення — це свідоме рішення діяти заради виживання держави, навіть ціною власного життя. Закон України «Про національну безпеку України» визначає захист суверенітету та територіальної цілісності як обов'язок кожного громадянина [8], а Закон «Про правовий режим воєнного стану» встановлює конкретні права й обов'язки, що стосуються оборони держави [9]. У реаліях сучасної України поняття обов'язку охоплює не лише військову службу, а й широке коло громадянських дій: участь у територіальній обороні, волонтерство, інформаційний спротив, підтримку армії та евакуацію цивільного населення. Як підкреслює Б. Парахонський, виконання обов'язку в умовах екзистенційної загрози є проявом національної самосвідомості та моральної зрілості суспільства [7, с. 298].

Гідність, за Кантом, — це абсолютна цінність людини, яка не може бути втрачена навіть за найекстремальніших обставин [1, с. 154]. Саме гідність визначає межі допустимого у війні та виступає моральним компасом, що не дозволяє людині дегуманізуватися. Г. Арендт підкреслювала, що збереження гідності є найвищою формою політичного спротиву тоталітаризму, адже воно свідчить про незламність людського духу навіть під тиском насильства [4, с. 276]. Важливим елементом захисту гідності є міжнародне гуманітарне право, зокрема Женевська конвенція про захист цивільного населення, яка встановлює базові стандарти поведінки з некомбатантами та військовополоненими [10]. Україна неодноразово демонструвала вірність цим принципам: навіть у випадках, коли противник грубо їх порушував, держава дотримувалася міжнародних норм, проводила обміни полоненими відповідно до міжнародних стандартів і забезпечувала гуманітарну допомогу цивільним у зонах бойових дій. Таке ставлення не лише засвідчує моральну перевагу, але й підвищує легітимність України на міжнародній арені [8, с. 221].

Цінності честі, обов'язку та гідності є тісно взаємопов'язаними. Без честі обов'язок перетворюється на сліпе підкорення, позбавлене морального змісту; без обов'язку честь втрачає практичну силу; без гідності обидва ці поняття позбавляються гуманістичної основи. Ця тріада формує моральний каркас воєнного буття, на якому ґрунтується стійкість армії, держави та суспільства. Як зазначає В. Горбулін, сучасні війни виграються не лише завдяки технологіям, а й завдяки ціннісним системам, які здатні мобілізувати народ і забезпечити тривалий спротив [6, с. 314]. Український приклад яскраво демонструє це: навіть попри значну військову перевагу противника, саме моральна єдність, усвідомлення обов'язку, збереження честі та гідності стали основою здатності держави вистояти у війні та зберегти суверенітет.

Цінності честі, обов'язку та гідності є ключовими філософськими категоріями, що визначають моральну основу воєнного стану. Вони забезпечують духовну єдність суспільства, легітимність дій держави, моральну силу армії та міжнародну підтримку. Честь робить боротьбу морально виправданою, обов'язок — необхідною, а гідність — людською. Український досвід доводить: лише народ, який не втрачає цих цінностей навіть у найтемніші часи, здатний не лише перемогти агресора, а й зберегти власну ідентичність, свободу та право на майбутнє.

Список використаних джерел:

1. Кант І. Основи метафізики моралі. — Київ: Юніверс, 2002. — 224 с.
2. Гегель Г. В. Ф. Основи філософії права. — Київ: Юніверс, 2000. — 336 с.
3. Арістотель. Нікомахова етика. — Київ: Аквілон-Плюс, 2002. — 412 с.
4. Арндт Х. Джерела тоталітаризму. — Київ: Дух і Літера, 2005. — 584 с.
5. Горбулін В. П. Світова гібридна війна: український фронт. — Київ: НІСД, 2017. — 496 с.
6. Парахонський Б. О., Яворська Г. М. Онтологія війни і миру. — Київ: НІСД, 2019. — 560 с.
7. Ситник Г. П., Орел М. Г. Національна безпека в контексті європейської інтеграції України. — Київ: МАУП, 2021. — 372 с.
8. Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 № 2469-VIII.
9. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII.
10. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни (IV) від 12.08.1949 р..